

TÜRKİYE’NİN FELSEFEYLE İMTİHANI

-21. Dünya Felsefe Kongresi’ne Bir Son Bakış-

Mehmet HARMANCI*

Giriş

21. Dünya Felsefe Kongresi, 10-17 Ağustos 2003 tarihlerinde, İstanbul Lütfi Kırdar Uluslararası Kongre ve Sergi Sarayında yapıldı. Kongrenin ana başlığı "Dünya Sorunları Karşısında Felsefe" idi. Kongreye katılan katılımcıların sayısını tam olarak tespit etmek mümkün olmadı. Çünkü basında farklı, kongre organizasyonu yetkililerinin demeçlerinde farklı, muhtelif neşriyatta farklı rakamlar dillendirilmişti. Ancak sonunda 1600’den az 2000’den çok olmayan bir tebliğci/katılımcı/konuşmacı söz konusuydu. 1900 yılında ilki, Paris’te yapılmış olan Felsefe Kongresinin tam bir asır sonra, yani yeni bir çağın başında çağ dönümünün ilk toplantısı İstanbul’da yapılmıştı, böylece, 21. Kongreyle.

Sekseni aşkın ülkeden katılımın olduğu kongrede sabah dokuzda başlayıp akşam sekize kadar süren oturumlar, 13 salona, şu ana başlıklarla dağıtılmıştı:

- Felsefenin Rolü: Aydınlanma, Postmodern Düşünce ve Diğer Perspektifler
- Globalleşme ve Kültürel Kimlik
- İnsan Hakları, Devlet ve Uluslararası Düzen
- Bilim ve Teknolojideki Yeni Gelişmelerde Karşılaşılan Etik ve Felsefi Sorunlar

Bu ana oturumların dışında pek çok **ara oturum ve konferansta** felsefenin problemleri üzerinde duruldu, filozoflardan konuşuldu.

BASIN VE FELSEFE

Bu kongreye gösterilen ilgi, özellikle de basının/medyanın gösterdiği ilgi, pek çoklarını şaşkınlığa sürükleyecek denli oldu. Çünkü kongre üzerine yazıp çizip konuşanların çoğundan, hatta kongre yönetiminden bu yönde değerlendirmeler duyduk, okuduk.

* Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi mharmanci@selcuk.edu.tr

İlginin, nicel yanı ne denli hayretâmiz olsa ve beklenmedik şekilde zuhur etse de niteliği, hep tartışmaya yol açmıştı. Basın mensuplarının; doğal olarak pek de/hiç de uzmanı olmadıkları, hatta mesleki anlamda neredeyse hiç karşılaşmadıkları bir konuda, *felsefe ile ilgili*, haber üretmeleri gerekince, buna bir de kongrenin resmi dilleri arasında Türkçe'nin olmayışı eklenince ve simültane tercüme de yapılmayınca; eleştiri oklarına hedef olması kaçınılmazdı.

Bunların da ötesinde " 'felsefe açısından ilginç olan' ile 'kamuoyu açısından ilgiçekici olabileceği düşünülen' arasında bazen derin yarıklar açılabilir" ² olması da basının başına iş açan noktalardan biriydi. (Bu meyanda, basın yayın organlarında yer bulan Kapkaç haberinin felsefeyle pek ilgisi yoktu ama muhabirlerin arayıp da bulamayacakları tarzdaydı. Belki de bundan dolayı bu haber başlıbaşına ve tekrar tekrar medyamızda kendisine yer bulabilmişti.) Yine de bu açıklanabilir ve belki affedilebilir durumların dışında, insanı kuşkulandıracak denli yanlış anlaşılmalı/çarpıtılmış haberler de çıktı ortaya. Bu haberler karşısında kongreyi izliyor olmanız bile, dinlediklerinizle anladıklarınız arasında sağlam ve sahih bir ilişki kurduğunuz konusunda kuşkuya düşmekten sizi kurtaramayabilirdi. Çünkü aynı oturumu değerlendiren farklı basın kuruluşları, birbiriyle alakasız manşetler atabiliyor, haberler verebiliyorlardı. Özellikle de konu Amerika, kapitalizm, küreselleşme, sömürgecilik, v.b. olunca. Bunun en çarpıcı örneğiyse kongrenin starı haline gelen/getirilen Alman Filozof Jürgen Habermas'ın konuşmasının basına yansıyan halindeydi. Aktarılan cümleler birbirini tutmadığı gibi öne çıkarılan konular da farklıydı.³ Oysa Kongre Basın Bürosunda konuşma metninin İngilizce aslı dağıtılmaktaydı.

İSLAM FELSEFECİLERİ VE KONGRE

Dünya çapında bir organizasyonun ülkemizde yapılmış olması, bu çapta bir organizasyonun *felsefe* alanında gerçekleştirilmesi elbette ki önemli ve sevindiriciydi. Ancak organizasyonun *çapı* konusunda çıkan tartışmalar *dünyaya uzanırken* kendimizden *uzak* mı kaldık düşüncesini doğurdu. Çünkü kongreye İslam Felsefecileri çağrılmamıştı. Öte yanda Türkiye'nin yetiştirdiği, felsefe dünyasında yer etmiş önemli isimlerden kimilerinin de çağrılmadığı ortaya çıkmıştı. İslam felsefecilerinin çağrılmamaları aynı zamanda İslam felsefesinin de kongreye davet edilmediği, kongrede İslam felsefesine yer verilmediği anlamına gelmekteydi ki esas problem buradaydı. Türkiye gibi bir ülkeden dünyaya açılmak amacıyla organize edilen bir etkinlikte bu ülkenin felsefi mirasının önemli bir kısmını teşkil eden İslam felsefesinin yer almaması doğal olarak söyleneceklerin köklü ve orijinal olmasını tartışılır hale getirecekti. Bu da bir yana, felsefe tarihini hem tarihsel bir dönem olması ile, hem etkisi batıyı saran akımlara kaynaklık etmesiyle, hem de İlkçağ Yunan felsefesinin anlaşılıp yorumlanarak ortaya çıkarılıp insanlığa ulaştırılmasındaki yadsınamaz rolüyle İslam felsefesi, felsefenin istese de vazgeçemeyeceği/terk edemeyeceği bir gerçeklik olmuştuk böylece bir kongrede (yeterince) yer almaması tartışmaları da beraberinde getirdi. Kongrenin organizasyon komitesi başkanı Prof. Dr. Ioanna Kuçuradi, kimseye karşı bir ayırım yapmadık-

² Füsün Akatlı, *Basının Felsefeyle İmtihanı*, Radikal Gazetesi, 17.08.2003 Pazar.

³ Bu konuda daha geniş bilgi ve örnekler için bkz: Sefa Kaplan, *Habermas Çeviriye mi yoksa İdeolojiye mi Kurban Gitti?*, Hürriyet, 15.08.2003 Cuma.

larını savunurken⁴, Füsün Akatlı da, "Kongreye yöneltilen eleştirilerin en ciddi kisvelilerinden birinin, böyle bir kongrenin ilk kez bir İslam ülkesinde toplanmış olması ile, katılımcılar arasında İslam felsefesi uzmanlarının bulunmaması arasındaki çelişki(!) olarak sunulması 'eleştiri' sınırlarını zorlamakta. Belki sadece şu iki noktayı belirtmek yeterli olacak: Birincisi, Türkiye bir İslam ülkesi değil, anayasa teminatı altında laik bir ülkedir. İkincisi, bütün üniversitelerin felsefe bölümlerine ve felsefenin bütün dallarının uzmanlarına, ayırım yapılmaksızın, duyuru ve davetiye ulaştırıldığını biliyorum."⁵ Dedi. Ancak bu açıklamalarla nasıl uzlaştırmayı/uylaştıracağımızı bilemediğimiz başka açıklamalar da eksik olmadı.

"Dünya Felsefe Kongresi bir İslam ülkesinde ilk kez toplanıyor. Bir İslam ülkesi, bir Ortadoğu devleti böyle bir etkinliğe ilk kez ev sahipliği yapıyor. Bu sevindirici olay, felsefecilerimizin başarısından olduğu kadar, topluma yol gösterici olarak seçtiğimiz Aydınlanma düşüncesinin özelliklerinden de kaynaklanmaktadır."⁶ diyen Arslan Kaynardağ'ın yazısı bize Akatlı'nın savladığı "laik devlet" ile "İslam ülkesi" ifadelerinin karşı karşıya getirilmeden de anlaşılabilirliğini gösterirken; Prof. Dr. Bekir Karlığa (M.Ü. İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Bşk.)'nın, "Müslüman bir ülkedeki felsefe kongresinde İslam düşüncesi ve İslam felsefesi hakkında geniş oturumlar olmasını bekledik. 83 ülkeden ülkemize gelen insanlar sormazlar mı Türkiye'de felsefe adına bir şey yok mu diye? Müslüman bir ülke olan Türkiye'nin felsefecilerinin İslam felsefesi hakkında söyleyecek sözü yok mu diye sormazlar mı?" demesi ve diğer felsefecilerden de benzer açıklamaların gelmesi' aslında ilgili herkesin bu kongreye davet edildiği yargısının tartışılır olduğunu gösteriyordu.

TÜRKÇE VE FELSEFE

Gönül isterdi ki, yukarıda kısaca değinip geçmeye çalıştığımız konu değil de **Türkçe'nin felsefe dili ol(a)ma(ma)sı** daha çok ve daha dikkatle tartışılsın. Türkçe, ne kongrenin resmi dilleri arasında yeri olan, ne de kongre boyunca çeviriye konu olan **olarak**, kongre kapsamında unutulmuşluğa terk edilmişken bu dilin yurdunda, dünya çapında bir kongrenin yapılmış olmasıyla kıvanmak ne denli anlamlı olabilir?

Yine de **Türkçe'nin felsefeleşmesi, felsefenin Türkçeleşmesi** üzerine bazı girişimlerin bu kongre aracılığıyla başlamış olması bile sevindiricidir⁸.

YİNE DE...

Bunun yanında bu kongrede gençlik oturumlarının ihdas edilmiş olması, bir felsefe etkinliğinin bu denli merak uyandırmış olması, Philosophy Now, DAO: A Journal Of Comparative Philosophy, Journal of Chinese Philosophy, Social Epistemology, PFA Philosophy For All, Kluwer, v.b. dergi, kurum, kuruluş ve yayınevlerinin Kongre merke-

⁴ http://www.nethaber.com/haber/haberler/0,1082,94489_3,00.html

⁵ Füsün Akatlı, *Basının Felsefeyle İmtihanı*, Radikal Gazetesi, 17.08.2003 Pazar.

⁶ Arslan Kaynardağ, *Başarılı Geçen Kongre*, Cumhuriyet Gazetesi, 14.08.2003 Perşembe.

⁷ Bu konuyla ilgili tartışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz:

http://www.nethaber.com/haber/haberler/0,1082,94489_3,00.html;

Afşar Timuçin, "Toptancılık", (Nazan Özcan, *Türkiye'den Felsefe Geçti*, Radikal İki, 17.08.2003, sayı: 358'in içinde).

⁸ Galatasaray Üniversitesinden Prof. Dr. Kenan Gürsoy'un öncülüğünde başlatılan, Türkçe'nin felsefe dili olması yönündeki çalışmalar, bu noktada hatırlanabilir. Ayrıca Bkz.: "Türkçe, felsefe dili olabilir mi?", Zaman Gazetesi, 14.08.2003 Perşembe.

zinde kendilerini doğrudan tanıtım imkanı bulmuş olmaları ve felsefe okurunun/meraklısının başka dünyalara açılmalarını kolaylaştırmaları bile başlı başına bir kazanım olarak değerlendirilebilir.

SON BAKIŞ

Başlıklandırırken yazıyı, **son bakış** ile demek istediğimiz, ayrıntılı bir bakış değildi. Genel bir değerlendirme yapmak bile değildi merâmımız. Belki bir bakış fırlatmak kadar kısacık ama sonlandırılmışlığa dair bilginin verdiği avantajları da kullanarak kişisel perspektifimizden kongreye bakışımızı yansıtmak, orada bize göre dikkat çekici olanlara değinmekti muradımız. Ancak dünya ve Türkiye'nin entelektüel gündemini bu denli meşgul eden bir konuda ne kadar konuşulsa/yazılsa da hep tavzihe muhtaç birşeyler kalıyor. Son bir bakış fırlatmayı istemiş olmak da bu **sonu** gerçek bir **son** yapmış sayıl(a)mıyor.

KONGRE İÇİN KÜÇÜK KAYNAKÇA:

Cumhuriyet Felsefe, 26 Eylül 2003; Kongre İçin Özel Ek.

Evrensel Kültür; Sayı: 41, Eylül 2003; DOSYA: "Küreselleşme Felsefesini Arıyor".

Hürriyet Gösteri, Sayı:251, Eylül 2003; DOSYA: "21.Dünya Felsefe Kongresi".

Milliyet Sanat, Sayı: 533, Ağustos 2003; DOSYA:"Felsefenin Türkiye Çıkarması".

Radikal İki, Sayı:358, 17 Ağustos 2003; Haftalık Gazete Eki.

Varlık, Sayı:1151, Ağustos 2003; DOSYA: "Dünya Sorunları Karşısında Felsefe".